

УДК 551.466.6.001.57

¹К.І. Капітанчук, канд. техн. наук, проф.²П.І. Греков, канд. техн. наук, доц.³В.В. Овсянкін, дир.

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ГЛИБИНИ ЗАНУРЕННЯ МОРСЬКОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТАНЦІЇ ПРИ ЗБІЛЬШЕННІ ВИСОТИ ХВИЛЬ

^{1,2} НАУ, кафедра авіаційних двигунів

E-mail: kafad@nau.edu.ua

³Науково-виробнича фірма "Крок-1"

Розроблено методику розрахунку глибини занурення морської енергетичної станції з робочим елементом роторного типу при збільшенні висоти морських хвиль.

Developed method of calculation of depth immersion of the marine power station with the taking in element of rotor type at the increase of height of marine waves.

Вступ

Потужність хвиль Світового океану становить близько 10–90 млрд. кВт, 2,7 млрд. кВт з яких може бути реально використано людством [1]. Сучасний рівень розвитку техніки дозволяє використовувати енергію морських хвиль лише в прибережних зонах, де вона не перевищує 80 кВт/м.

Потужність морських хвиль Чорного та Азовського морів значно менша і становить 6–8 кВт/м, тобто з кожного погонного метра фронту хвилі можна створити електричну енергію для забезпечення восьми квартир, а з фронту в 1000 м – десяти середніх підприємств, розташованих на березі, наприклад, нафтогазовидобувних підприємств у вигляді капітальних будинків.

Постановка проблеми

Енергетична стратегія України до 2030 р. – перетворення енергії морських хвиль в електричну – перспективна в розвитку паливно-енергетичного комплексу. Питома густина морської хвильової енергії, що належить до одиниці площі поверхні, в десять разів більша за густину вітрової енергії і значно перевищує густину сонячної енергії.

Питома потужність хвиль, що створюються на великих глибинах при значній віддаленості від берега, за величиною на порядок вища за хвилі в прибережній зоні.

Крім того, процес перетворення енергії морських хвиль в електричну не пов'язаний з руйнівним екологічним впливом на природу. Отже, використання енергії морських хвиль для України необхідне, а створення енергетичних машин для роботи в морі актуальне.

Аналіз досліджень і публікацій

Використання енергії морських хвиль поки знаходиться на стадії побудови експериментальних установок різних конструкцій.

Експериментальні установки класифікуються за такими ознаками:

- типом носія;
- призначенням;
- розташуванням;
- способом перетворення та знімання енергії;
- діапазоном висот хвиль.

Морські хвильові енергетичні установки досліджувались у США, Англії, Данії та Японії.

У сучасних хвильових установках енергія хвиль може або безпосередньо перетворюватися в енергію обертання вала генератора, або служити основою приводу (через редуктор) турбіни, на одному валу з якою знаходиться генератор.

Усі відомі хвильові установки складаються з чотирьох основних частин:

- робочого органа (елемента, що відбирає енергію);
- робочого тіла;
- силового перетворювача;
- системи кріплення.

Основний недолік усіх створених станцій – нестійкість до руйнівної дії морських хвиль у період різкого підвищення сили вітру, коли умови роботи станції відрізняються від розрахункових, тому багато уваги приділяють вивченню можливості занурення (при потребі) станції на безпечну глибину без вимикання її з робочого режиму.

Глибина збудження хвилями статичного напору водойми залежить переважно від геометричних показників хвилі [2].

Тому для висоти хвилі від 0,3 до 3 м із рахувань зменшення собівартості електростанції і її безпечної роботи слід орієнтуватися на використання потенційної енергії приблизно з глибин від 3 до 30 м.

При висоті хвилі в 5–6 м рекомендовано використання станції на глибині 50–60 м, а при висоті хвиль 10–20 м – 100–200 м.

Разом з тим, виникає потреба у визначенні кінематичних та енергетичних параметрів хвилі на глибині за відомими параметрами хвилі на поверхні моря для можливості виконання розрахунків геометричних даних робочого та інших елементів станції.

Українська науково-виробнича фірма “Крок-1” розробила і активно впроваджує проект сучасної морської гідроелектростанції потужністю до 20 МВт з робочим елементом роторного типу, що зображена на рис. 1.

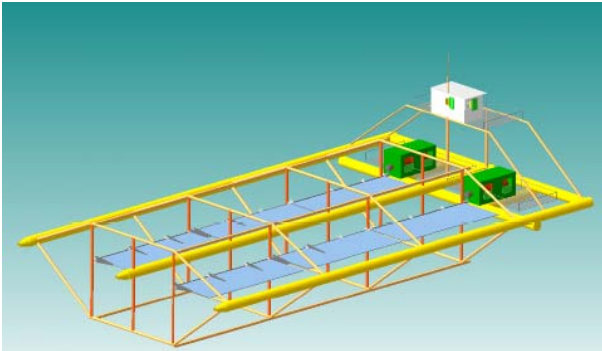

Рис. 1. Варіант платформи морської енергетичної електростанції за типом тримарану

Оптимальним режимом роботи цієї станції визнано режим, коли висота хвилі збігається з максимальним діаметром робочого елемента. Отже, при будь-якому збільшенні величини морських хвиль від розрахункових величин для роботи станції вона повинна підтоплюватися на таку глибину, де амплітуда коливань хвиль буде розрахунковою.

Теоретичні основи методики розрахунку глибини занурення морської енергетичної станції

Розглянемо профіль вільної поверхні морської хвилі в момент часу $t=0$ в координатах $x-y$, де вісь x напрямлена горизонтально вздовж руху фронту хвилі, а вісь y – вертикально вверх (рис. 2, а).

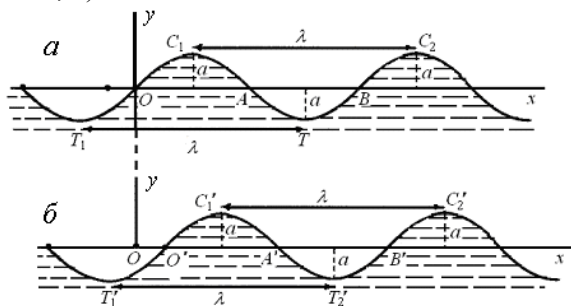

Рис. 2. Профіль вільної поверхні прогресивної гармонічної хвилі:

$a - t = 0$; $b - t \neq 0$;

O, A, B, O', A', B' – вузлові точки хвилі; C₁, C₂, C'₁, C'₂ – положення гребенів; T₁, T₂, T'₁, T'₂ – положення впадін

При цьому рівняння вертикального перерізу вільної поверхні в момент часу t буде мати вигляд $y = a \sin(mx - nt)$,

(1)

де a – амплітуда коливань простої гармонічної прогресивної хвилі; m, n – постійні величини.

У будь-який момент часу $t \neq 0$ цей профіль пересовується на величину відрізка $00'$ відносно начала системи координат, що відображено на рис. 2, б.

Оскільки профіль хвилі в момент часу t має той самий вигляд, що і в момент часу $t = 0$ відносно системи координат, початок якої перенесено в точку $0'$, то рівняння (1) може бути записано у вигляді

$y = a \sin m(x - nt/m)$.

(2)

При цьому $00' = nt/m$ – відрізок, на величину якого перемістився профіль.

Отже, рівняння (2) характеризує рух, при якому крива $y = a \sin(mx)$ рухається в напрямку осі x зі швидкістю $c = n/m$, яка має назву швидкості розповсюдження хвилі.

Форма вільної поверхні залишається незмінною як в момент часу t , так і в момент часу $t + \frac{2\pi}{n}$.

Звідси довжина хвилі визначається

$\lambda = \frac{2\pi}{m}$,

а період хвилі

$\tau = \frac{2\pi}{n}$.

Таким чином, рівняння профілю хвилі може бути подано у вигляді

$y = a \sin \frac{2\pi}{\lambda}(x - ct)$.

Рівняння (2) описує рух у двох вимірах, тобто рух, що можна уявити як рух рідини між двома вертикальними площинами, які розташовані на одиничній відстані одна від другої.

Розглядаючи процес розповсюдження хвилі висотою $\eta = \eta(x, t)$ над середнім рівнем на глибині h відносно незбудженого рівня вздовж осі x , запишемо рівняння вільної поверхні у вигляді $y - \eta - h = 0$.

Поверхня рухається разом з рідиною, тому

$\frac{d(y - \eta - h)}{dt} = 0$.

Отже,

$\frac{\partial \eta}{\partial t} + u \frac{\partial \eta}{\partial x} = 0$.

(3)

Згідно з лінійною теорією квадратів та добутками всіх величин та похідних у рівнянні (3) можна знехтувати.

Тому на вільній поверхні це рівняння набуває вигляду

$$\frac{\partial \eta}{\partial t} = \frac{\partial \psi}{\partial x}, \quad (4)$$

де ψ – функція струменя.

З тих самих міркувань лінійності умова (3) виконується вздовж поверхні $y = h$.

Рівняння (4) є кінематичною умовою на вільній поверхні для хвильових профілів малої висоти і нахилу. Згідно з рівнянням (4) для безвихрових хвиль, що мають профіль

$$\eta = a \sin(mx - nt),$$

функція струменя ψ при $y = h$ пропорційна величині $\sin(mx - nt)$. Отже, розв'язання рівняння (4) має вигляд комплексного потенціалу

$$w = b \cos(mz - nt).$$

Тоді на вільній поверхні визначимо

$$\psi = -b \sin(mx - nt) \operatorname{sh}(mh).$$

Підстановка величини ψ у рівняння (4) приводить до виразів:

$$bm \operatorname{sh}(mh) = an;$$

$$w = \frac{ac}{\operatorname{sh}(mh)} \cos(mz - nt),$$

де c – швидкість розповсюдження хвилі.

Умова для тиску на вільній поверхні для морських хвиль може бути подана у вигляді [3]:

$$g\eta = \frac{\partial \varphi(x, y, t)}{\partial t}, \quad (5)$$

де φ – функція вибору в рівнянні тиску.

Рівняння (5) дозволяє визначити величину підвищення середнього рівня моря при відомому значенні φ . Комбінуючи кінематичне граничне рівняння (4) з граничною умовою для тиску (5), визначимо

$$\frac{\partial^2 \varphi}{\partial t^2} - g \frac{\partial \psi}{\partial x} = 0, \quad y = h.$$

У випадку простої гармонійної хвилі

$$w = \frac{ac}{\operatorname{sh}(mh)} \cos(mz - nt);$$

$$\eta = a \sin(mx - nt).$$

Якщо перенести початок координат на незбіджену поверхню, комплексний потенціал перетворюється до вигляду

$$\begin{aligned} w &= \frac{ac}{\operatorname{sh}(mh)} \cos(mz + mih - nt) = \\ &= ac [\cos(mz - nt) - i \sin(mz - nt)]. \end{aligned}$$

При $h \rightarrow \infty$ комплекс $\operatorname{cth}(mh) \rightarrow 1$ і тому для хвиль на глибині

$$w = ace^{-i(mz-nt)}.$$

Для траєкторій окремих частинок води

$$\frac{d\bar{z}'}{dt} = -\frac{dw}{dz} = iacme^{-i(mz-nt)}, \quad \bar{z}' = ae^{-i(mx-nt)}e^{my},$$

$$\text{звідси } |\bar{z}'| = ae^{my}.$$

Траєкторії окремих частинок води являють собою кола радіуса a . Коли $y \rightarrow -\infty$, радіуси кіл зменшуються до нуля.

Для того, щоб дану акваторію моря можна було вважати глибокою, необхідно виконання умови $\operatorname{cth}(mh) = 1 = \operatorname{th}(mh)$.

При $\operatorname{th} 2,65 = 0,99$ ця умова виконується у випадку виконання нерівності

$$mh = \frac{2\pi h}{\lambda} > 2,65.$$

За цією методикою розроблено програму і проведено розрахунки розповсюдження енергії морських хвиль з різними амплітудами, періодами коливань і швидкостями руху.

Один із фрагментів цих розрахунків для $a = 0,5$ м і $c = 5,5$ м/с зображено на рис. 3.

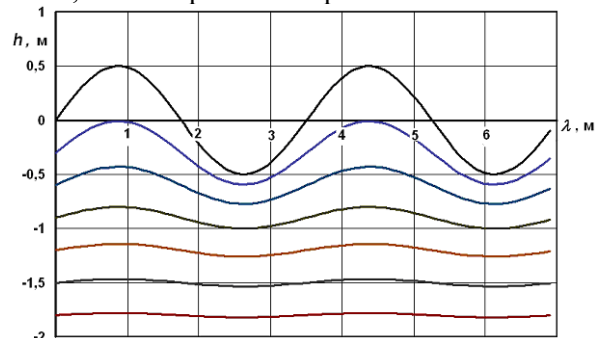

Рис. 3. Розрахунок амплітуди коливань гармонійної хвилі при збільшенні глибини

Висновки

1. Занурення робочого елемента хвильової станції залежить від його геометричних розмірів і розрахункових енергетичних параметрів морських хвиль на поверхні.
2. Акваторію моря можна розглядати як глибоку, якщо його глибина перевищує половину довжини хвилі на поверхні.

Література

1. *Енергетичні ресурси та потоки.* – К.: Укр. енцикл. знання, 2003. – 472 с.
2. *Иценко Ю.А.* Захват энергии взаимодействия глубин и волн Мирового океана // Энергия.– 2003. – №3. – С. 28–36.
3. *Милн-Томсон Л.М.* Теоретическая гидродинамика. – М.: Мир, 1964.– 655 с.

Стаття надійшла до редакції 18.10.06.